Finansdepartementet
103 33 Stockholm

Er referens/dnr Fi 2025/01857

2026-01-21

Remissvar avseende förslag 5.3.8 och 5.3.9

Svenskt Näringsliv, LO och Förhandlings- och samverkansrådet PTK (parterna) yttrar sig gemensamt över *en del* av betänkandet *Fler möjligheter till ökat välstånd* (SOU 2025:96). Det gäller avsnitten 5.3.8 Ett mer träffsäkert omställningsstudiestöd, och 5.3.9 Utvärdera verksamheten inom omställningsavtalen.

Sammanfattning

- **Parterna tillstyrker** förslaget att CSN:s resurser dimensioneras så att sökanden får besked innan terminsstart. Parternas uppfattning är att de myndigheter som handlägger omställningsstudiestödet, CSN och Försäkringskassan, måste ges förutsättningar att handlägga omställningsstudiestödet betydligt mer effektivt än idag. Vilka eventuella justeringar som skulle kunna bidra till en mer effektiv handläggning kräver en närmare analys av berörda myndigheter, departement och parter.
  När det gäller förslaget om ”ansökningsperioden” kan parterna inte ta ställning eftersom förslaget inte förklaras i texten men vi vill skicka med att eventuella justeringar av ansökningsperioderna är en komplex fråga, då förändringar kan få olika typer av systempåverkan.

- **Parterna tillstyrker** förslaget att KK-stiftelsen ges resurser för att finansiera utvecklingen av nya grundutbildningar inom den högre utbildningen som riktar sig till yrkesverksamma, och att det sker genom att regeringen och KK-stiftelsen träffar en överenskommelse. Produktivitetskommissionen anser att en sådan överenskommelse bör möjliggöra för KK-stiftelsen att i högre grad stödja utvecklingsarbete även på grundnivå samt på alla lärosäten.

- **Parterna tillstyrker** förslaget att den föreslagna särskilda finansieringen av utbildningar riktade till yrkesverksamma[1] måste vara kompatibel med omställningsstudiestödets utformning, bland annat vad avser kursernas längd och studietakt.

- **Parterna avstyrker** förslaget att CSN instrueras att prioritera de personer som bedöms ha störst nytta av stödet bland grupper av sökande.

[1] En särskild ersättningsmodell för utbildning för omställning och vidareutbildning för yrkesverksamma, Ds Hwang 2025

- **Parterna avstyrker** förslaget att bidragsdelen inom omställningsstudiestödet sänks.

- **Parterna avstyrker** förslaget att den tidigare gällande tolkningen av vad som avses med att en ansökan ska leda till en starkare ställning bör i allt väsentligt återinföras.

- **Parterna avstyrker** delvis förslaget att utvärdera verksamheten inom omställningsavtalen

Övergripande kommentarer

Trygghetsöverenskommelsen ska ses som en sammanhållen enhet där förändringar i anställningsskyddet balanseras av ökad trygghet för individer i anställning och mellan jobb. Omställningsstudiestödet är en del av denna stora uppgörelse som förhandlats fram mellan först arbetsmarknadens parter, och sedan mellan parterna och staten. Det blir därför problematiskt att, som Produktivitetskommissionen gör, lyfta ut en enskild del ur uppgörelsen och föreslår förändringar. Det medför stora konsekvenser för arbetsmarknadens funktionssätt och de lagar som var en följd av uppgörelsen.

Produktivitetskommissionen baserar en stor del av sin analys och sina förslag om omställningsstudiestödet på en tidigare rapport från SNS (”*Vilka får omställningsstudiestödet?”*).[2] Detta är problematiskt bland annat då SNS-rapporten baserades på ett urval med stora brister. Därför ger parterna nedan en översiktlig kommentar till SNS-rapporten innan vi kommenterar de enskilda förslagen från Produktivitetskommissionen.

SNS tidiga utvärdering missar mycket

SNS utvärdering gäller de två första ansökningsomgångarna. Dessa är av flera skäl inte representativa.

Många som sökte omställningsstudiestödet under de första ansökningsomgångarna var inte behöriga för stöd. Samtidigt var väntetiderna mycket långa. Det ledde till att många inte påbörjade sina studier eftersom de inte fick besked om stödet innan utbildningen började, med följden att CSN avslog deras ansökan.

Ett beslut i Överklagandenämnden för studiestöd (ÖKS) innebar att CSN, när det gäller sökande som redan befann sig i programstudier, skulle beräkna ramtiden för aktualitetsvillkoret med utgångspunkt i när de sökande påbörjade sina studier. Studiestarten ansågs vara den dag då den studerande för första gången påbörjade en sammanhållen programutbildning, vilket många gånger var flera år tillbaka i tiden. Beslutet hade stora effekter för målgruppen. CSN skriver i en rapport med förslag på regelförenklingar i november 2023[3] att ”Definitionen av studiestart leder till att den studerande i uppskattningsvis 50 procent av alla ärenden om omställningsstudiestöd, anses ha påbörjat sina studier innan ansökan om omställningsstudiestöd kom till CSN”. För att

[2] Vilka får omställningsstudiestödet? En empirisk analys av de två första ansökningsperioderna. Fredriksson P. och Seim D. (2024) SNS Analys 104

[3] Uppdrag att ta fram förslag på regelförenklingar inom omställningsstudiestödet, Dnr: ADM/2023:723

säkerställa intentionen med lagen, att endast sökande som faktiskt har arbetat i tillräcklig utsträckning den senaste 24-månadersperioden ska kunna få omställningsstudiestöd, beslutade regeringen om en förordningsändring i mars 2024.[4]

Stora grupper som sökte omställningsstudiestöd för vidareutbildningar som var kortare än 80 veckor under 2023 fick avslag på sin ansökan på grund av reglerna för ikraftträdande. I proposition 2023/24:168 skriver regeringen att ”CSN:s rapport visar att bestämmelserna om när lagen om omställningsstudiestöd ska tillämpas första gången begränsar möjligheterna till vidareutbildning på ett icke önskvärt sätt. Detta beror på att lagen inte ska tillämpas på studier på utbildningar som är kortare än 80 veckor och som har påbörjats före den 1 januari 2023.” Regeringen skriver vidare att ”Eftersom en vidareutbildning bygger på tidigare studier anses den normalt vara en del av den tidigare utbildningen som ofta har påbörjats före brytdatumet.” Enligt CSN:s rapport om regelförenklingar i november 2023 avslogs 3 av 10 ansökningar på grund av övergångsbestämmelsen, dvs. att utbildningen var för kort. Av sökande som var 40 år eller äldre hade, enligt samma rapport, närmare hälften fått avslag på denna grund. Mot bakgrund av att omställningsstudiestödet ska kunna lämnas till den som behöver vidareutbilda sig inom det arbetsområde som han eller hon redan arbetar inom avskaffade riksdagen övergångsreglerna genom en lagändring som tillämpas för studier som påbörjas från andra halvåret 2025.

Parterna är mycket måna om att en framtida utvärdering av Trygghetsöverenskommelsen sker med utgångspunkt i reformens intention och att en sådan genomförs när reformen är på plats, fungerar i alla delar och har nått en viss volym i nyttjandet av omställningsstudiestödet. Vi är ännu långt därifrån.

Kritiken mot omställningsorganisationernas yttrande till CSN

SNS-rapporten hävdar att det yttrande som omställningsorganisationerna skickar in till CSN kan gynna relativt sett starka grupper. Det är enligt parterna en felaktig slutsats.

I princip alla som har arbetat i tillräcklig omfattning för att uppfylla omställningsstudiestödets aktualitetsvillkor (12 av de senaste 24 månaderna) uppfyller även det snarlika arbetsvillkoret för grundläggande omställnings- och kompetensstöd. Det innebär att de har rätt till det vägledningsstöd om studier och arbetsmarknadens efterfrågan på olika kompetenser som ges i samband med ett yttrande om omställningsstudiestöd. Enligt lagen måste CSN ge berörd omställningsorganisation en möjlighet att lämna ett yttrande innan myndigheten fattar beslut om omställningsstudiestöd.

Tvärtemot SNS och Produktivitetskommissionen bedömer parterna att detta vägledningsstöd är av särskilt stor betydelse för att grupper som har en mindre studievan bakgrund ska hitta till och påbörja en utbildning som stärker deras ställning på arbetsmarknaden.

Parterna noterar att varken SNS-rapporten eller Produktivitetskommissionen för några resonemang om förekomsten eller betydelsen av det grundläggande omställnings- och kompetensstöd som infördes parallellt med omställningsstudiestödet och som utgör en central och integrerad del av den nya reformen.

[4] SNS-rapporten har alltså fel i sak när de skriver att ”Skälet till att separera de två ansökningsperioderna är att de som redan påbörjat sin utbildning kunde ansöka hösten 2022, en möjlighet som inte fanns vid det senare ansökningstillfället.”

Omställningsstudiestödet är inte en del av arbetsmarknadspolitiken

Syftet med reformen är att genom att finansiera studier som individen själv tar initiativ till och väljer, stärka individers omställningsförmåga och framtida ställning på arbetsmarknaden Målgruppen är anställda och de som nyligen blivit uppsagda från sitt arbete, det vill säga den grupp som direkt påverkas av förändringarna i arbetsrätten. Stödet bidrar till ökad rörlighet samtidigt som det skapas fler vakanser som gör att även grupper som har en svagare ställning på arbetsmarknaden kan få ett arbete.

Regeringen skriver i proposition 2023/24:168: ”För att kunna få omställningsstudiestöd behöver den studerande både vara väl etablerad på arbetsmarknaden och ha en aktuell anknytning till arbetsmarknaden.” För personer som har en svagare ställning på arbetsmarknaden, och som inte uppfyller kvalifikationsvillkoren för omställningsstudiestödet, har staten även fortsatt ett ansvar. För dessa grupper krävs andra stöd och arbetsmarknadspolitiska insatser.

Parterna menar därför att SNS-rapportens utgångspunkt gör analysen och slutsatserna mindre relevanta som bidrag till en utvärdering av omställningsstudiestödet.

Parterna avstyrker nedanstående förslag från Produktivitetskommissionen

CSN instrueras att prioritera de personer som bedöms ha störst nytta av stödet

Målgruppen för denna reform är anställda och de som nyligen blivit uppsagda från sitt arbete. Syftet med omställningsstudiestödet är att riva de ekonomiska hinder för vuxna att delta i utbildningar som stärker deras framtida ställning på arbetsmarknaden med beaktande av arbetsmarknadens behov (Ds 2021:18). I proposition 2021/22:176 pekar regeringen på vikten av att ”säkerställa att yrkesverksamma kan utveckla sin kompetens löpande under yrkeslivet i ett livslångt lärande” och att ”För arbetsgivare och samhälle är dessa möjligheter viktiga för att säkerställa kompetensförsörjningen och för att stärka verksamhetens och i förlängningen Sveriges konkurrenskraft. För att utbildning i omställningssyfte ska vara möjlig krävs att den som studerar har en möjlighet att finansiera studierna.”

Omställningsorganisationerna utfärdar yttrande till CSN, och regeringen konstaterar i propositionen att ”Vid prövningen av en ansökan om omställningsstudiestöd ska CSN lägga särskild vikt vid ett sådant yttrande som en omställningsorganisation har lämnat”. Regeringen pekar vidare på att omställningsorganisationerna har ”en särskild inblick i den enskilde arbetstagarens situation och särskilt goda förutsättningar att uttala sig om hur dennes ställning på arbetsmarknaden kan stärkas genom deltagande i en viss utbildning.”

Produktivitetskommissionens förslag att prioritera stödet efter bedömd nytta strider mot reformens intension och riskerar att låsa in arbetstagare i yrken där det råder brist på arbetskraft på grund av dåliga arbetsvillkor. Utgångspunkten är arbetstagarnas egen vilja och önskan att vidareutbilda eller skola om sig, vilket inte ska begränsas av var de har sitt nuvarande arbete.

Bidragsdelen inom omställningsstödet bör sänkas

Produktivitetskommissionen föreslår att nivån på omställningsstudiestödets bidrag sänks samtidigt som sökande i högre grad bör erbjudas generösa studielån.

Parterna anser att nivån på bidraget och fördelningen mellan lån och bidrag är anpassade efter att yrkesverksamma mitt i livet ska ha ekonomiska förutsättningar att delta i studier. Att sänka nivån skulle återinföra några av de ekonomiska hinder för studier som stödet syftade till att riva ned.

Parterna noterar att regeringen i proposition 2023/24:168 om ett effektivare omställningsstudiestöd uttrycker att ”stödet och dess beloppsnivåer är anpassade för att ge målgruppen, som annars hade haft begränsade möjligheter att studera, bättre förutsättningar att finansiera studier.”

Den tidigare gällande tolkningen av vad som avses med att en ansökan ska leda till en starkare ställning bör i allt väsentligt återinföras

Produktivitetskommissionen föreslår i brödtexten att ”tidigare gällande tolkning av vad som avses med att utbildningen ska stärka den framtida ställningen på arbetsmarknaden bör återinföras”. Det innebär, enligt kommissionen, att om en person redan arbetar inom ett yrkesområde med hög efterfrågan bör denna som regel inte anses stärka sin ställning om personen omskolar sig till ett annat yrkesområde med motsvarande hög efterfrågan.

Parterna menar att CSN:s tidigare tillämpning saknade stöd, och gick emot intentionerna i lag och förarbeten. Regering och riksdag delar parternas uppfattning om att CSN:s tillämpning inte var den åsyftade och förtydligade därför i lag och förarbeten (Ett effektivare omställningsstudiestöd, Prop.2023/24:168) att det bara ska vara arbetsmarknadens behov inom det eller de nya arbetsområdena som ska beaktas.

Regeringen anger bland annat som skäl ”…att det i stället måste anses vara viktigare att omställningsstudiestödet bidrar till en dynamisk arbetsmarknad genom att underlätta för arbetstagare inom alla områden att ställa om till nya arbetsområden med behov av kompetenser och arbetskraft. En rörlig arbetsmarknad bidrar till ett mer hållbart arbetsliv och en högre omsättning av kompetenser, färdigheter och erfarenheter, som alla är viktiga pusselbitar för att klara av Sveriges framtida behov av kompetensförsörjning. Regeringen delar därmed inte *Företagarnas*, *IFAU:s* och *Konjunkturinstitutets* synpunkter om att byte från ett bristyrke till ett annat inte skulle gynna kompetensförsörjningen i stort.”

Parterna anser att det vore djupt problematiskt att stänga ute arbetstagare som redan arbetar inom ett bristyrke. Reformen syftar till att ge arbetstagare bättre möjligheter att frivilligt byta arbetsgivare, vilket också inkluderar bättre möjligheten att välja bort arbetsgivare. Dessutom kan även de som har ett bristyrke ha ett behov av ytterligare utbildning för att stärka sin framtida ställning på arbetsmarknaden.

Utvärdera verksamheten inom omställningsavtalen

Omställningsorganisationerna drivs i privat regi, ägs av parterna och finansieras huvudsakligen av parterna. Verksamheten bygger på kollektivavtal och Svenskt Näringsliv, LO och PTK följer upp omställningsorganisationernas verksamheter med fokus på effektivitet och resultat för företagen och deras anställda. Redovisning av uppgifter måste alltid vägas mot vad det kostar i form av redovisningssystem och resurser. Det är också mycket angeläget att uppgifterna som samlas in används på ett lämpligt och korrekt sätt.

Kammarkollegiet samlar idag in data från de registrerade omställningsorganisationerna för uppföljning och utvärdering av det grundläggande omställnings- och kompetensstödet. Parterna, har motsatt sig ytterligare insamling av data.

Mattias Dahl

SVENSKT NÄRINGSLIV

Johan Lindholm

LO

Martin Wästfelt

FÖRHANDLINGS- OCH SAMVERKANSRÅDET PTK